

تعاون، سال بیستم، شماره ۲۰۲ و ۲۰۳، اردیبهشت و خرداد ۱۳۸۸

## شناسایی فعالیتهای دولتی قابل واگذاری به بخش تعاون در استان خوزستان

دکتر مسعود بیژنی<sup>۱</sup>، غلامرضا خادمی پور<sup>۲</sup>

### چکیده

سازماندهی ارگانهای مختلف در یک نظام باز و تعاملی امری اجتناب ناپذیر محسوب می شود. یکی از ابعاد بحث برانگیز این فرایند در کشورهای در حال توسعه تحت عنوان «کوچک کردن اندازه دولتها» بیشتر از سایر ابعاد آن مورد بحث و مجادله واقع شده است؛ زیرا نظر غالب بر آن است که واگذاری فعالیتهای بخش دولتی به مردم (خصوصی و تعاونی) موجب رشد اقتصادی و کارایی این امور در کشورها شده است. از سوی دیگر تجربیات موجود نشان می دهد که تعاونیها در این زمینه توانسته اند در سازماندهی و تجمیع نیروهای پراکنده، متفرق و به ظاهر اندک سهم عمده ای به خود اختصاص دهند. این پژوهش کاربردی - گذشته نگر، با هدف شناسایی و تفکیک فعالیتهای دولتی قابل واگذاری به بخش تعاون و همچنین تعیین تمایل آنها در استان خوزستان صورت گرفته

e-mail: bijanimasoud@gmail.com

۱. دکترای ترویج و آموزش کشاورزی

۲. عضو هیئت علمی گروه اقتصاد کشاورزی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین، اهواز

است. بر اساس اصول ۳، ۲۹ و ۳۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، وزارتخانه ها، مؤسسات و شرکتهای دولتی می توانند مطابق مقررات و ضوابط ماده ۸۸ (تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت) اقدام به کاهش تصدی دولت کنند. یافته های این پژوهش نشان می دهد که اکثر ارگانها مایلند فعالیتهای خدماتی و عمومی خود را به بخش تعاون واگذار نمایند و فعالیتهای تخصصی خاص خود (حاکمیتی) را رأساً اداره نمایند و در مواردی با واگذاری فعالیتهای به صورت اشتراکی موافق هستند.

#### کلید واژه ها :

کوچک سازی دولت، خصوصی سازی، بخش تعاون، استان خوزستان

#### مقدمه

بزرگ بودن دولت موجب افزایش هزینه، کاهش کارایی فعالیتهای، گسترش فساد اداری و رانت خواری می شود که مغایر با اصل اساسی آزادی و مشارکت مردم در اداره امور کشور می باشد. برای مثال در کشورهای آفریقایی غنا و اوگاندا و کشور صنعتی انگلستان در سالهای اخیر، برای کوچک سازی و کاهش هزینه های دولتها، تعداد قابل ملاحظه ای از کارکنان را کاهش داده اند. هر سه کشور از آثار اجتماعی کاهش هزینه ها از طریق کاهش تعداد کارکنان بیمناک بودند. مسئولان آفریقای جنوبی برای دستیابی به شاخصهای کوچک سازی خواستار انجام تحقیقی شدند و بر اساس یافته های آن تحقیق دریافتند که پیش بینی هزینه های کوچک سازی، مدیریت کارکنان از منظر بودجه ای و تدارک چترهای حمایتی برای بیمه شدگان ضروری است.

تجربه بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه نشان داده که واگذاری فعالیتهای بخش دولتی به مردم (بخش خصوصی و تعاونی) موجب رشد اقتصادی و کارایی انجام این امور در کشورها شده است. به همین دلیل در ایران نیز طی برنامه های اول تا چهارم

توسعه اصل کوچک کردن یا منطقی کردن اندازه دولت در قالب لایحه ها و طرحهای قانونی مطرح گردیده است .

تعاون و همکاری برای انجام سهلتر و مطلوبتر مقاصد مشترک از گذشته تا کنون کم و بیش در تمام جوامع انسانی معمول بوده و نقش ارزنده‌ای در بهبود و توسعه مناسبات انسانی داشته است. امروزه تعاون اهرم مناسبی برای توسعه اقتصادی و اجتماعی به شمار می‌آید که می‌تواند در بهره‌وری بهینه از شرایط زندگی، کار، تولید، افزایش درآمد و وضعیت اجتماعی جامعه مؤثر باشد (ابراهیم زاده، ۱۳۷۳).

در تعاریف شرکت تعاونی آمده است: "شرکتی است که از مشارکت داوطلبانه اشخاص با نیازهای مشترک تشکیل شده که واگذاری بخشی از فعالیتهای دولتی به آنها رشد اقتصادی و کارایی در پی داشته باشد" (امینی، ۱۳۷۲).

تعاون، اصلی اعتقادی و شیوه‌ای است که به عدالت اجتماعی نزدیک است و افزایش مشارکت استانها را موجب می‌شود و به رفع مشکلات اقتصادی و اجتماعی توجه خاص دارد. در تعاونیها حداکثر نمودن سود تنها ملاک عمل نیست بلکه اقتصاد در خدمت اهداف والای انسانی قرار می‌گیرد (بی‌نام، ۱۳۷۰).

اهمیت شرکتهای تعاونی به عنوان وسیله و ابزار سیاست توسعه، از آن جهت در خور توجه است که نهضت تعاونی به صورت جامع نه تنها در بهبود اوضاع اقتصادی کشورهای رو به رشد مؤثر است بلکه در وضعیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی این کشورها نیز اثر گذار می‌باشد. اندیشه، زمینه‌های فرهنگی، جنبشها و نهادهای تعاون سنگ بنایی است که پراکندگی را "به جمعیت" و "همکاری" را به "رقابت سالم" بدل می‌نماید (برچال، ۱۳۷۹).

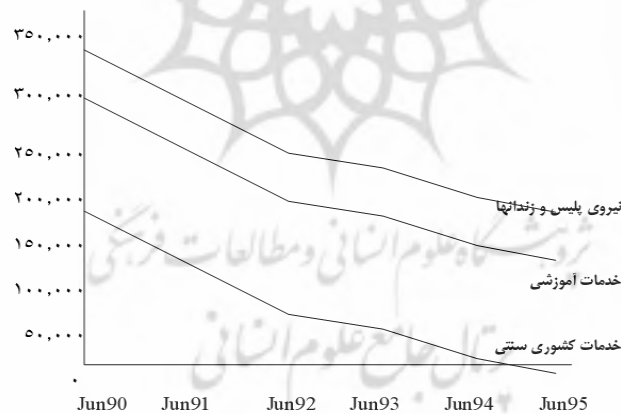
امروزه تعاونیها در تمامی عرصه‌های کار و تولید و بهره‌وری بهینه از شرایط زندگی حضور فعال دارند. واگذاری فعالیتهای بخش دولتی به بخش تعاون فرصتی برای انجام وظیفه اساسی دولت یعنی ایجاد زمینه‌ها و فراهم نمودن شرایط و امکانات لازم برای گسترش تعاون و تعاونیهاست.

از این رو پژوهش حاضر در راستای کاهش احتمال واگذاری نامناسب فعالیتها به بخش غیر دولتی و شناسایی فعالیتهای قابل واگذاری بخش دولتی به بخش تعاون در استان خوزستان انجام شده که یافته‌های آن گویای دیدگاه دستگاههای اجرایی و نوع فعالیتهای قابل واگذاری می‌باشد.

### چند تجربه جهانی

پیشینه تحقیق حاکی از آن است که کشورهای بی شماری در راستای کاهش تصدیگری برنامه ریزی و اقدام نموده اند که از جمله آنها می توان به اوگاندا و انگلستان اشاره نمود که در اولی سالانه ۱۴۰۰۰ نفر (نزدیک به ده درصد) و در دومی در حدود ۱۰۰۰ نفر در هر سال از تعداد کارکنان دولتی کاسته شده است. با این حال برخلاف تصور عموم، کاهشها با کمترین میزان فشار همراه بوده و این کوچک سازی به طرق مختلف از قبیل حذف " کارکنان سایه " و " اعمال قوانین بازنشستگی " صورت گرفته است (Civil Service Reform, 1997)

اندازه خدمات کشوری مرکزی



### تغییرات کارکنان در اوگاندا

نتایج تحقیقات انجام شده در این کشورها نشان می دهد که کاهش قابل توجه تعداد کارکنان بدون توسل به اخراجهای اجباری انجام پذیر است. در این تحقیقات با مقامات مرتبط و کارمندان نهادهای مختلف ملاقاتهایی صورت گرفته است. برای مثال در غنا کارمندان دفتر

نخست وزیری و وزارت دارایی و مسئولان اتحادیه بازرگانی و در انگلستان کارکنان دفتر هیئت دولت و مسئولان ادارات دولتی، خدمات بهداشتی و مقامات محلی مورد مشورت قرار گرفته اند. در اوگاندا نشستها بیشتر با کارمندان وزارت خدمات عمومی و وزارت دارایی و یک اتحادیه بازرگانی بوده است. در نتیجه مضرات احتمالی کوچک سازی کمتر از آن چه بیم آن می رفت بود جز در مواردی که حق سنوات پرداختی ناچیز و برای حمایت رفاهی از بیکارشدگان پیش بینی لازم صورت نگرفته بود (همان منبع).

تجربه انگلستان نشان داد که علی رغم کاهش تعداد کارمندان، کل هزینه های پرسنلی افزایش یافت؛ چون کارمندان نظام اداری به مؤسسات دیگر انتقال یافتند و جایگزینی نیروی انسانی به صورت مشاور انجام شد. به تعبیری هزینه های پرسنلی در بودجه های غیر پرسنلی پنهان گردید (همان منبع).

کاهش تعداد کارکنان با هدف کاهش هزینه ها معمولاً در کوتاه مدت بسیار پر هزینه است، اما در غنا در سال پنجم اجرای برنامه کوچک سازی، نشانه هایی از سوددهی این پروژه آشکار شد. مسئولان برخی کشورهای آفریقایی برای دستیابی به شاخصهای کوچک سازی مطلوب تحقیقی انجام داده اند که نتایج آن به شرح زیر بوده است:

- تجزیه و تحلیل هزینه های کوچک سازی ( برحسب میزان حقوق سنوات خدمت) و منافع آن ( کاهش تعداد حقوق بگیران) باید از قبل صورت بگیرد.  
- دولتها باید احتمال ظهور پدیده " جایگزینی نیروی انسانی " را در نظر بگیرند و مدیریت پرسنل را از منظر بودجه ای و نه از دید تعداد به انجام رسانند.

- دولتها باید آثار ناشی از کاهش کارمندان را بر مقوله بیکاری پیش بینی کنند و از سوی دیگر امکان باز آموزی، مشاوره، پرداخت وام و دیگر چترهای حمایتی را تدارک ببینند (جانسون، ۱۳۷۹).

### زمینه‌های قانونی در ایران

در اجرای وظایف اجتماعی دولت به ویژه تکالیف مذکور در اصول ۲۹ و ۳۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، به منظور منطقی نمودن حجم و اندازه دولت و کاهش تدریجی اعتبارات هزینه ای و بهبود ارائه خدمات به مردم و جلب مشارکت بخش غیر دولتی و توسعه اشتغال و صرف بودجه و درآمدهای عمومی، تصمیم به کاهش حجم تصدیهای دولت گرفته شده است (برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ۱۳۸۵).

در این راستا ایران نیز با رعایت اصل سوم، بیست و نهم و سی ام قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و مصالح عامه، وزارتخانه‌ها، مؤسسات و شرکتهای دولتی عهده دار ارائه خدمات اجتماعی، فرهنگی، رفاهی مجازند برای توسعه کمی و کیفی خدمات خود و کاهش حجم تصدیهای دولت به شرح مقررات و ضوابط ماده ۸۸ تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (جدول ۱) اقدام نمایند (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۵).

دستگاههایی مشمول این امرند که به فعالیتهایی از قبیل آموزش فنی و حرفه ای، آموزش عمومی، تربیت بدنی، درمان، توانبخشی، نگهداری از سالمندان، معلولان و کودکان بی سرپرست، کتابخانه های عمومی، مراکز فرهنگی و هنری، خدمات شهری و روستایی، ایرانگردی و جهانگردی اشتغال دارند (مجموعه قوانین و مقررات بخش تعاون اقتصاد جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۵).

در ماده (۲) آیین نامه اجرایی ماده ۸۸ تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب سال ۱۳۸۰ - که به پیشنهاد شماره ۱۰۱/۸۶۴۳۲ مورخ ۸۱/۵/۱۲ سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور در جلسه ۸۱/۶/۲۴ هیئت وزیران به تصویب رسید - به شرح زیر تصریح شده است :

«دستگاههای واگذار کننده موظف اند از تاریخ تصویب این آیین نامه تمام یا قسمتی از خدمات خود، از قبیل آموزش های عمومی، آموزش های فنی و حرفه ای، خانه های بهداشت، پایگاههای بهداشت شهری، مراکز بهداشت شهرستان و استان، مراکز مشاوره، درمان و بازپروری معتادان و حرفه آموزی مددجویان و مراکز توانبخشی روزانه، کتابخانه های عمومی شهری و روستایی، سالن های سینما و تئاتر، نمایشگاههای فرهنگی و هنری، اداره اماکن و محوطه های تاریخی و اماکن ورزشی، مراکز تکثیر و تولید آبزیان، نگهداری و مرمت راههای روستایی، نگهداری شبکه های آب و فاضلاب روستایی، تأمین و توزیع نهاده های کشاورزی، دفع آفات نباتی و ارائه خدمات ترویجی، اجرای برنامه های آموزشی، اداره اقامت گاهها، مهمانسراها و اماکن تفریحی و درمانی و واکسیناسیون دام را به بخش غیردولتی واگذار نمایند. تبصره: در صورتی که مناطق خاص و در مقاطع زمانی خاص امکان واگذاری خدمات فوق از طریق روشهای سه گانه میسر نباشد، دستگاههای دولتی می توانند برای مدت مشخصی کماکان انجام خدمات مزبور را بر عهده بگیرند. در این صورت پیشنهاد دستگاه باید به تأیید سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور برسد و در مورد واحدهای استانی پیشنهاد دستگاه به تأیید شورای برنامه ریزی و تأیید استان برسد» (آیین نامه اجرایی ماده ۸۸، ۱۳۸۱).

با استناد به تبصره ۱ بند ب ماده ۸۸ تنظیم بخشی از مقررات دولت یکی از موارد، واگذار کردن فعالیتهای دستگاههای اجرایی (بخش دولتی) به بخش تعاون در چارچوب مقررات بودجه سالانه دولت می باشد.

## جدول ۱. مقررات و ضوابط ماده ۸۸ تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت

ردیف	شرح
الف	اشخاص حقیقی و حقوقی غیر دولتی که متقاضی ارائه خدمات بر اساس مفاد این ماده می‌باشند می‌باید صلاحیت‌های فنی و اخلاقی لازم و پروانه فعالیت از مراجع قانونی ذیربط داشته باشند.
ب	ارائه خدمات موضوع این ماده توسط بخش غیردولتی به سه روش خرید خدمات از بخش غیردولتی، مشارکت با بخش غیردولتی و واگذاری مدیریت بخش غیردولتی انجام می‌شود.
ج	دستگاههای اجرایی مشمول این ماده برای توسعه کمی خدمات خود با استفاده از ظرفیتهای موجود در بخش غیردولتی (موضوع بند الف) و با پرداخت هزینه سرانه خدمات، نسبت به خرید خدمات و ارائه آن به مردم طبق شرایط دولتی اقدام نمایند. *تبصره: برای ایجاد و توسعه این گونه واحدها، دولت موظف است حمایت‌های لازم از قبیل واگذاری زمین، ارائه خدمات زیربنایی و استفاده از تسهیلات وجوه ارائه شده طبق ضوابط و به میزانی که در قوانین بودجه سنواتی پیش بینی می‌گردد اقدام نماید.
د	در اجرای بند (ب) ماده ۶۴ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دستگاههای مشمول این ماده مجازند مراکز و واحدهای خدماتی، اجتماعی و رفاهی موجود و یا نیمه تمام خود را به صورت اجاره به اشخاص حقیقی و حقوقی موضوع بند (الف) واگذار نمایند. *تبصره (۱): در اجرای این بند رعایت اولویت‌های زیر مشروط به رعایت بند (الف) الزامی است. - نهادهای عمومی غیردولتی نظیر شهرداری‌ها و دهیاری‌ها - مؤسسات عام‌المنفعه که بر اساس مجوزهای قانونی تشکیل شده و یا می‌شود. - نهادهای متشکل از کارکنان دستگاه واگذار کننده مشروط بر قطع رابطه استخدامی آنها با دستگاه دولتی - سایر اشخاص حقیقی و حقوقی * تبصره (۲): واگذاری بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی می‌باشند مشمول این بند نمی‌باشند. *تبصره (۳): تغییر کاربری مراکز و واحدهایی که واگذار می‌شوند ممنوع می‌باشند. در موارد استثنایی با ذکر دلایل موجه و پس از دریافت مابه‌التفاوت ارزش افزوده ناشی از تغییر کاربری به نفع دولت با پیشنهاد بالاترین مقام دستگاه اجرایی ذیربط و تصویب هیأت وزیران بلامانع است. تبصره (۴): تعیین میزان اجاره و قیمت‌گذاری کلیه اموال منقول و غیرمنقول در واحدهای مشمول این بند بالحاظ نمودن کاربری آنها بر اساس متوسط نظر سه نفر کارشناس رسمی دادگستری صورت می‌گیرد. تبصره (۵): اجرای این بند از طریق انتشار آگهی در روزنامه‌های کثیرالانتشار برای اطلاع عموم از شرایط دستگاههای اجرایی انجام خواهد شد.



## ادامه جدول ۱

هـ	<p>دستگاه‌های مشمول این ماده می‌توانند بر اساس قرارداد منعقد شده با نهادهای عمومی غیردولتی، مؤسسات عمومی عام‌المنفعه، تعاونی‌هایی که از پرسنل منفک شده از دستگاه اجرایی تشکیل شده است و واجد شرایط مذکور در بند (الف) می‌باشند، مدیریت واحدهای خود را با حفظ مالکیت دولت بر اموال منقول و غیرمنقول به آنها واگذار نمایند. در این صورت، این واحدها بر اساس ضوابط حاکم بر واحد طرف قرارداد اداره خواهند شد.</p> <p>تبصره (۱): مسئولیت حفظ و حراست و تعمیر و نگهداری اموال دولت بر عهده طرف قرارداد می‌باشد.</p> <p>تبصره (۲): این گونه واحدها موظف‌اند با دریافت سرانه متناسب که از دستگاه‌های اجرایی ذیربط دریافت می‌نمایند بر اساس تعرفه‌های مصوب توسط مراجع ذیربط بر اساس بند (ز) این ماده خدمت نمایند.</p> <p>تبصره (۳): طرف قرارداد موظف است ضمن حفظ کاربری واحد مربوطه در صورت تقاضای کارکنان برای ادامه خدمت در آن واحدها حداقل ۵۰ درصد از کارکنان شاغل را به عنوان مأمور بپذیرد و حقوق و مزایای آنها را طبق احکام رسمی پرداخت نماید. بقیه کارکنان در سایر واحدهای دستگاه ذیربط اشتغال خواهند یافت.</p>
و	<p>تعیین سیاست‌های اجرایی، استانداردها، اعمال نظارت حاکمیت دولت بر این گونه واحدها با رعایت قوانین مربوطه توسط بالاترین مقام دستگاه ذیربط انجام خواهد شد.</p>
ز	<p>تعرفه ارائه خدمات توسط بخش‌های غیردولتی یاد شده مطابق ضوابط قانونی مربوط تعیین می‌گردد و در مواردی که ضابطه قانونی مشخص وجود ندارد با پیشنهاد وزیر و یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی ذیربط به تصویب شورای اقتصاد خواهد رسید.</p>
ح	<p>دولت موظف است به منظور کاهش هزینه‌های جاری و حجم تصدی‌های دولت برنامه اجرایی این ماده را حسب وظایف موجود شامل هدف‌های کمی و میزان صرفه‌جویی در هزینه‌های دولتی و میزان اعتبار مربوط برای پرداخت یارانه‌ها به بخش غیردولتی را همه ساله در لایحه بودجه سنواتی منظور نماید.</p>
ط	<p>کلیه درآمدهای دستگاه‌های دولتی حاصل از این ماده به حساب خزانه‌داری کل واریز می‌گردد.</p>
ی	<p>آیین‌نامه اجرایی این ماده حداکثر ظرف مدت سه ماه توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و با همکاری دستگاه‌های ذیربط به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.</p>

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۱

## اهداف و روش پژوهش

هدف کلی این تحقیق، تعیین فعالیت‌های دولتی قابل واگذاری به بخش تعاون در استان

خوزستان است. این هدف کلی در محورهای زیر قابل تبیین است:

۱. تشریح و تبیین مبانی نظری اصل اساسی تعاون در اقتصاد
  ۲. شناسایی و تفکیک فعالیتهای دولتی قابل واگذاری به بخش تعاون
  ۳. بیان توصیفی تمایل دستگاههای اجرایی به واگذاری فعالیتهای بخش تعاون
  ۴. بررسی و مقایسه تمایل دستگاههای اجرایی به واگذاری فعالیتهای بخش تعاون
- تحقیق حاضر به لحاظ زمانی " گذشته نگر " و از نظر کنترل متغیرها " پیشین پژوهی " محسوب می شود. جامعه آماری شامل دست اندرکاران دستگاههای اجرایی مشمول قانون واگذاری بخشی از فعالیتهای دولتی به بخش تعاون در استان خوزستان است. با توجه به فراوانی تعداد دستگاههای اجرایی واجد شرایط و با نظر مسئولان سازمان تعاون استان خوزستان، یازده واحد اجرایی زیر برای اجرای پژوهش در نظر گرفته شدند و نمونه مورد نظر به روش خوشه‌ای از دستگاههای مزبور، به شرح زیر انتخاب گردید:
۱. اداره کل آموزش و پرورش
  ۲. اداره کل بهداشت و درمان
  ۳. اداره کل تربیت بدنی
  ۴. اداره کل حفاظت محیط زیست
  ۵. اداره کل صنایع و معادن
  ۶. اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی
  ۷. اداره کل کار و امور اجتماعی
  ۸. اداره کل مسکن و شهرسازی
  ۹. سازمان بهزیستی و توانبخشی
  ۱۰. سازمان جهاد کشاورزی
  ۱۱. شهرداری اهواز
- در این تحقیق از تکنیک پرسشنامه استفاده شد. در این باره پژوهشگر از طریق مصاحبه حضوری و مکاتبه ای با استفاده از سؤال های باز و بسته و در چارچوب نمونه‌های انتخابی از جامعه آماری به گردآوری اطلاعات مورد نیاز پرداخت. همچنین فعالیتهای قابل واگذاری به بخش تعاون نیز به فعالیتهای خدماتی، آموزشی و پژوهشی، امور مرتبط با بهسازی فعالیتهای اجرایی سازمان، امور مرتبط با فعالیتهای اجرایی ویژه هر سازمان تفکیک شده است.

**بحث و نتیجه گیری**

میانگین سنی پاسخ دهندگان به پرسشنامه در دستگاہهای مورد بررسی ۴۶/۶۴ سال و میانگین سابقه شغلی آنها ۱۷/۴۵ سال با بیشینه سابقه کاری ۲۶ سال و کمینه ۱۲ سال است. از جمعبندی نظرات پاسخ دهندگان نتایجی به شرح جدول ۲ به دست آمد. نتایج حاکی از فراهم بودن بستر واگذاری برخی خدمات عمومی، فرهنگی و... به بخش تعاون می باشد.

نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن است که اکثر سازمانهای اجرایی مورد بررسی تمایل دارند فعالیتهای خدماتی و عمومی خود را به بخش تعاون واگذار نمایند، اما در مورد فعالیتهای تخصصی خاص خود (حاکمیتی) تمایلی به واگذاری ندارند و ترجیح می دهند به طور مستقل عمل کنند. این سازمانها در بخش خدماتی با واگذاری فعالیتهای بازاریابی محصولات و تجهیزات تولیدی و خرید و فروش محصولات موافق نیستند. در واقع فعالیتهای مورد اشاره از جمله مواردی است که به طور مستقیم با میزان موفقیت یا عدم موفقیت سازمانها مرتبط می باشد و در نتیجه، تمایل و اصرار به اداره آنها توسط سازمان متولی غیرمنطقی به نظر نمی رسد. از آنجا که آموزش نیز از جمله فعالیتهای مرتبط با سازمان تلقی می شود، دوره های آموزشی تخصصی و یا امور تحقیقاتی - که دارای منشا ذاتی و ماهیت درون سازمان می باشد - به سایر بخشها واگذار نمی شود.

برای آموزشهای ضمن خدمت به کارکنان نیز تخصص و مهارتهایی آموزش داده می شوند که با فعالیتهای درونی و تخصصی هر سازمان سنخیت بیشتری داشته باشند. در نتیجه واگذاری تمام این فعالیتها به بخش تعاون منطقی به نظر نمی رسد. شاهد دیگری بر این مدعا جایز ندانستن واگذاری ارزیابی و توجیه فنی و مشاوره در طرحهای تحقیقاتی به بخش بیرونی است. توجیه مسئولان ذیربط در این زمینه علاوه بر تخصصی بودن، احتمال بزرگ نمایی و یا کوچک نمایی و وقوع پاره ای اشتباهات در برخی از طرحهاست.

این درحالی است که واگذاری مطالعات زیست محیطی و برگزاری کلاسهای آشنایی با فناوری اطلاعات را مناسب واگذاری به بخش تعاون می دانند. گفتنی است که ۳۶/۴ درصد

از پاسخ دهندگان به علت مرتبط نبودن محور کاری با این موضوع اظهار نظر نکرده اند. در مورد اجرای طرحهای تحقیقاتی نیز به علت محدودیت امکانات از قبیل نیروی انسانی، زمان و بودجه، تمایل به واگذاری این فعالیت به بخش تعاون وجود دارد.

در زمینه " بهسازی فعالیتهای اجرایی " نیز دیدگاه واگذاری فعالیتهای عمومی حاکم است. بنابراین، با واگذاری فعالیت نگهداری و خدمات شبکه داخلی به بخش تعاون مخالفتی وجود ندارد؛ اما از واگذاری اتوماسیون اداری سازمان و خدمات اینترنتی و سایت امتناع می شود.

از بین یازده سازمان مورد بررسی، اداره کل بهداشت و درمان با واگذاری فعالیتهای بخش تعاون مخالف بوده است و سازمانهای بهزیستی و توانبخشی، اداره کل مسکن و شهرسازی، شهرداری و اداره کل حفاظت محیط زیست به فعالیت اشتراکی عقیده داشته اند .

از آنجا که ماهیت تعاونی بر پایه عدم وابستگی است، وظیفه اساسی دولتهای کشورهای در حال توسعه نیز فقط در ایجاد بستر مناسب فعالیت برای تعاونیهاست. بی گمان تعاونیهای ایران نیز از این قاعده مستثنی نیستند و به حمایتهای دولتی چشم امید دارند.

حال با توجه به سیاستهای حمایتی مالی دولت مبنی بر کاهش تدریجی حمایتهای مالی و توانمندسازی جنبه‌های تفکر و نهضت تعاون در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، می توان از شرکتهای تعاونی به عنوان ابزار سیاست توسعه بهره‌مند شد. بنابراین، تعاون شایسته ترین گزینه برای نقش آفرینی در کاهش تصدیگری دولت خواهد بود. واگذاری فعالیتهای بخش دولتی به تعاونی به مثابه واگذاری فعالیتهای دولت به مردم است. با اجرای این سیاست از یک سو مشارکت داوطلبانه اشخاص دارای نیازهای مشترک که به تنهایی توانایی رفع این نیازها را ندارند تحقق می یابد و از سوی دیگر گامی به جلو در جهت عدالت اجتماعی برداشته می شود.

جدول ۲. نظرات سازمانها در مورد فعالیتهای واگذاری

شرح	درصد موافق	نوع فعالیت	زمنه فعالیت
قابل واگذاری به بخش تعاون	۱۰۰	حفظ و نگهداری فضای سبز، ایاب و ذهاب کارکنان، خدمات سلف سرویس، تعاونیهای مصرف ادارات	خدماتی
	۷۲/۷	تعمیر و نگهداری اموال و تجهیزات	
سازمانهای مخالف معتقد به استفاده ترکیبی می باشند.	۸۱/۱	امور ورزشی و فرهنگی	
۴۵ درصد فاقد چنین فعالیتی می باشند و به طبع اظهار نظری نکرده اند.	۲۷/۳	بازاریابی محصولات و تجهیزات تولیدی	
دو سوم سازمانها فاقد چنین فعالیتی می باشند.	۱۸/۲	خرید و فروش محصولات	
	۵۰	برگزاری کلاسهای آموزش ضمن خدمت	آموزشی و پژوهشی
دستگاههای مخالف برای این فعالیتهای منشأ درونی ذاتی قائلند.	۹/۹	شناسایی اولویتهای تحقیقاتی سازمان	
به علت محدود بودن نیروی انسانی، زمان کافی و بودجه است.	۱۰۰	اجرای طرحهای تحقیقاتی مرتبط با سازمان	
نظر ارگانهای مخالف تخصصی بودن این امور و برگزاری مستقل آنهاست.	حدود یک سوم	برگزاری دوره های آموزشی کوتاه مدت	
	۹۰	برگزاری کلاسهای آشنایی با فناوری اطلاعات	
۹۰/۱ درصد افراد واگذاری به بخش خصوصی را به دلیل تخصصی بودن و جلوگیری از بزرگ نمایی یا کوچک نمایی جایز ندانسته اند.	۹/۹	ارزیابی و توجیه فنی طرحهای تحقیقاتی	
کاری بین سازمانی و مشترک با سایر ارگانها در یک نظام باز انجام شود.	صفر	مشاوره در طرحهای تحقیقاتی	
۹/۱ درصد افراد مخالف بوده و ۳۶/۴ درصد به علت مرتبط نبودن زمینه فعالیت، اظهار نظر نکرده اند.	۵۴/۵	مطالعات زیست محیطی و توسعه پایدار	
	۱۰۰	نگهداری و خدمات شبکه داخلی	نهادی فعالیتهای اجرایی
	۴۵/۵	اتوماسیون اداری سازمان و پشتیبانی آن	
	۲۷/۳	اینترنت و سایت سازمان	

مأخذ: یافته های پژوهش

### پیشنهادها

۱. با توجه به تمایل تمامی سازمانها و ادارات مورد بررسی نسبت به واگذاری فعالیتهای خدماتی در جهت سیاست کوچک کردن اندازه دولت و افزایش مشارکت مردم به بخش غیردولتی و ترجیح این واگذاری به بخش تعاون، پیشنهاد می‌گردد دستگاههای اجرایی با تصویب قوانین و مقررات لازم این امر را تسهیل نمایند.

۲. با توجه به اینکه فعالیتهای مورد بررسی طیف گسترده‌ای دارند و از ارگانی به ارگان دیگر متفاوتند پیشنهاد می‌شود طرحهای مشابهی در هر ارگان به صورت درونزا برای تحقق اصل ۴۴ قانون اساسی و مستندات مربوط به بخش تعاون در برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور (برنامه چهارم) ارائه شود و انجام پذیرد.

۳. با توجه به تخصصی بودن و عدم تمایل ارگانهای دولتی به واگذاری کامل امور آموزشی و پژوهشی به بخش تعاون، پیشنهاد می‌شود که تلاش در جهت واگذاری این قبیل امور به صورت کارهای مشترک با تعاون و هر نهاد دولتی در سهمهای خاصی که تعیین و تبیین خواهد شد، به عمل آید.

۴. با توجه به تمایل تمام دستگاههای اجرایی مورد بررسی نسبت به حفظ و بقای بیشتر جنبه‌های حاکمیتی و سیاستگذاری در حوزه انجام کارهای سازمان، پیشنهاد می‌گردد این فعالیتها در هر سازمان با نظر مراجع ذیصلاح و طی تحقیقاتی اینچنینی شناسایی گردند.

۵. دستگاههای اجرایی به منظور تحقق اصل واگذاری فعالیتها به بخش تعاون، پیش از هر اقدامی زمینه‌های لازم برای فرهنگ‌سازی و رشد زمینه‌های فرهنگی این اصل را با ارائه آموزشهای لازم فراهم آورند.

### سپاسگزاری

بدینوسیله از سرکارخانم طاهره اکبری، کارشناس ارشد معاونت پژوهش، برنامه ریزی و آموزش وزارت تعاون که در اصلاح نهایی این مقاله نقش مؤثر داشته اند سپاسگزاری می‌شود.

## منابع

۱. آیین‌نامه اجرایی ماده ۸۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب سال ۱۳۸۰ بر اساس پیشنهاد شماره ۱۰/۸۶۴۳۲ مورخ ۸۱/۵/۱۲ سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور (۱۳۸۱)، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.
۲. ابراهیم‌زاده، ع. (۱۳۷۳)، مشارکت، تعاون و توسعه روستایی، ماهنامه تعاون، شماره ۴۰، تهران.
۳. امینی، ع. (۱۳۷۲)، تعاونی راهی به جامعه سالم، انتشارات وزارت تعاون، تهران.
۴. برجالی، جی. (۱۳۷۹)، تعاون، کار، مردم، معاونت تحقیقات آموزش و ترویج، وزارت تعاون، تهران.
۵. برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی (۱۳۸۵)، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، تهران.
۵. جانسون، ت. (۱۳۷۹)، انسان تعاونی در رایف ایزن، مجموعه مقالات شرکت‌های تعاونی امروز، تهران.
۶. جونز، و. ت. (۱۳۵۸)، خداوندان اندیشه سیاسی، مترجم علی امینی، انتشارات امیرکبیر، تهران.
۷. عسکری، ع. ح. اشرف‌زاده (۱۳۶۹)، بررسی جایگاه تعاون در بازرگانی خارجی کشور، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، چاپ دوم، تهران.
۸. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۵.
۹. قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱۳۸۱)، مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، چاپ دوم.
۱۰. کرمی، ف. (۱۳۶۳)، تعاون و تعاونی در اسلام، مجموعه مقالات تعاون و تعاونی در اسلام، سازمان مرکزی تعاون روستایی، تهران.
۱۱. کریگ، جی. جی. (۱۳۷۹)، موفقیت تجاری و روند دموکراتیک، مجموعه مقالات شرکت‌های تعاونی امروز، تهران.
۱۲. لارنیکاری، ی. (۱۳۷۹)، شرکت‌های تعاونی امروز، ترجمه اتحادیه تعاونی‌های سراسری صنایع آلومینیم ایران. تهران.

۱۳. مجموعه قوانین و مقررات بخش تعاون اقتصاد جمهوری اسلامی ایران (با آخرین اصلاحات مصوب مهرماه ۱۳۷۷) ۱۳۸۵، تهران.
۱۴. مهدوی، م. ح. مجیدی (۱۳۶۳)، آموزش امور تعاون، سازمان مرکزی تعاون روستایی، تهران.
۱۵. نهضت تعاون در کشورهای در حال رشد (۱۳۷۰)، نشریه سازمان مرکزی تعاون کشور، نشریه ۱۰۷ چاپ دوم، تهران.
۱۶. هانت، ای. ک. (۳۵۸۱)، تکامل نهادها و ایدئولوژی‌های اقتصادی، ترجمه سهراب بهداد انتشارات جیبی، تهران.
۱۷. هریسون، پ. (۱۳۶۶)، فردای جهان سوم، مترجم محمود طلوع، سازمان صنایع ملی ایران، تهران.
۱۸. هلد، د. (۱۳۶۹)، مدل‌های جدید دموکراسی، مترجم عباس مخبر، انتشارات روشنگران.
۱۹. وبر، م. (۱۳۶۲)، جامعه‌شناسی، مترجم عبدالحسین نیک گوهر، انتشارات نیکان، تهران.
20. Civil Service Reform (1997), The true impacts of retrenchment. University of Manchester, Oxford road, UK. Institute for Development Policy and Management.
21. THE OPTIMUM SIZE OF GOVERNMENT, (2000), Frontier Policy Brief, Winnipeg, Manitoba, Canada, Frontier Center for Public Policy.